

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ

ЗАТВЕРДЖЕНО
на засіданні кафедри
комп'ютерних систем і технологій
Протокол № 15 від 06.06.2023 р.

ПОГОДЖЕНО
Проректор з навчально-методичної роботи
Каріна НЕМАШКАЛО



МЕТОДОЛОГІЯ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ
робоча програма навчальної дисципліни (РПНД)

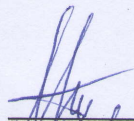
Галузь знань
Спеціальність
Освітній рівень
Освітня програма

29 "Міжнародні відносини"
292 "Міжнародні економічні відносини"
третій (освітньо-науковий)
"Міжнародні економічні відносини"

Статус дисципліни
Мова викладання, навчання та оцінювання

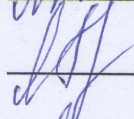
обов'язкова
українська

Розробники:
д.е.н., професор



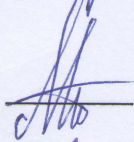
Олександр ПУШКАР

д.т.н. професор



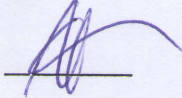
Андрій ГОРДСЄВ

Завідувач кафедри
комп'ютерних систем і
технологій



Олександр ПУШКАР

Гарант програми



Ірина ОТЕНКО

Харків
2023

ВСТУП

В умовах постійного оновлення науки формуються нові напрямки, підходи, технології. Стрімке підвищення ролі науки в сучасному світі вимагає від дослідника значного рівня теоретичних знань і практичних умінь у проведенні наукових досліджень та їх ефективної організації. Пошук адекватних наукових результатів стає можливим тільки завдяки використанню великих обсягів накопичених знань, які можуть бути задіяні в процесі проведення та впровадження наукових досліджень. Для вченого важливими стають уміння організувати науково-дослідну діяльність і ефективно використовувати вже відомі наукові напрацювання, а також досконале володіння методологією наукових досліджень (МНД).

Метою викладання даної навчальної дисципліни є формування та розвиток здатності до кваліфікованого застосуванню методологічних принципів і методів наукової діяльності.

Завданнями навчальної дисципліни є: сформувані у аспірантів цілісне теоретичне уявлення про загальну методологію наукової творчості; ознайомити з вимогами, що пред'являються до наукових досліджень, основами їх планування, організації; озброїти аспірантів інструментарієм наукових методів, які можуть бути з користю застосовані в процесі дослідження складних систем, економічних, педагогічних, інформаційних тощо; ознайомити з вимогами, що пред'являються до оформлення різних науково-дослідних робіт; сформувані у аспірантів навички ефективної роботи з джерелами інформації; передати аспірантам комплекс знань та умінь, які допоможуть їм у майбутньому здійснювати діяльність пошукового і творчого характеру в процесі виконання своїх професійних обов'язків.

Предметом навчальної дисципліни виступають методи наукових досліджень, а також теоретичні та методологічні основи організації науково-дослідницької діяльності.

Об'єкт навчальної дисципліни є методологія як вчення про організацію та проведення наукових досліджень.

Результати навчання та компетентності, які формує навчальна дисципліна визначено в табл. 1.

Результати навчання та компетентності, які формує навчальна дисципліна

Результати навчання	Компетентності, якими повинен оволодіти здобувач вищої освіти
PH01	ЗК01, ЗК02, СК01, СК02, СК04
PH02	ЗК01, СК01
PH04	ЗК01, ЗК02
PH05	ЗК03, ЗК04, СК01
PH06	ЗК02, ЗК03, ЗК04
PH07	ЗК01
PH08	ЗК03, ЗК04, СК03
PH09	ЗК04
PH10	ЗК01, ЗК03
PH12	ЗК04

Де ЗК01. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК02. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

ЗК03. Здатність працювати в міжнародному контексті.

ЗК04. Здатність розв'язувати комплексні проблеми на основі системного наукового світогляду, професійної етики та загального культурного кругозору.

СК01. Здатність виконувати оригінальні дослідження, досягати наукових результатів, які створюють нові знання у сфері міжнародних економічних відносин та дотичних до неї міждисциплінарних напрямів і можуть бути опубліковані у провідних наукових виданнях.

СК02. Здатність генерувати нові ідеї щодо розвитку теорії та практики міжнародних економічних відносин.

СК03. Здатність інтегрувати знання з різних галузей, застосовувати системний підхід та враховувати неекономічні аспекти при розв'язанні комплексних проблем міжнародної економічних відносин та проведенні досліджень.

СК04. Здатність виявляти, ставити та вирішувати проблеми дослідницького характеру в сфері міжнародних економічних відносин, оцінювати та забезпечувати якість виконуваних досліджень.

PH01. Мати передові концептуальні та методологічні знання, дослідницькі навички, достатні для проведення наукових і прикладних досліджень на межі предметних галузей з урахуванням сучасних тенденцій та трендів останніх досягнень світової науки.

PH02. Критично мислити, узагальнювати й аналізувати явища та проблеми, які вивчаються, приймати ефективні рішення на основі сучасних методів прийняття рішень, логічних аргументів та перевірених фактів в умовах обмеженого часу і ресурсів.

PH04. Аналізувати та застосовувати концептуальні моделі, зокрема безпекоорієнтованого напрямку, науковий доробок вітчизняних та зарубіжних вчених, фундаментальні постулати та теорії, парадигми глобального економічного розвитку, новітні підходи до функціонування і розвитку світового господарства та міжнародних економічних відносин.

PH05. Розробляти, реалізовувати та здійснювати управління науковими проєктами, які дають можливість розв'язувати комплексні проблеми у сфері міжнародних економічних відносин, створювати нове цілісне знання з врахуванням соціальних, економічних, екологічних та правових аспектів на основі системного наукового світогляду та загального культурного кругозору із дотриманням принципів професійної етики та академічної доброчесності, забезпечивши реєстрацію прав інтелектуальної власності щодо результатів проєктів.

PH06. Вільно презентувати та обговорювати з фахівцями і нефахівцями результати досліджень, наукові та прикладні проблеми МЕВ державною та іноземними мовами, оприлюднювати результати досліджень у наукових публікаціях у провідних наукових виданнях.

PH07. Формулювати і перевіряти гіпотези; використовувати для обґрунтування висновків належні докази, зокрема, результати теоретичного аналізу, емпіричних досліджень (опитувань, спостережень тощо) і математичного та/або комп'ютерного моделювання, наявні літературні дані.

PH08. Планувати і виконувати теоретичні та прикладні дослідження з міжнародних економічних відносин з використанням сучасного наукового інструментарію.

PH09. Глибоко розуміти загальні принципи та методи економічних наук, а також методологію наукових досліджень, застосувати їх у власних дослідженнях у сфері міжнародних економічних відносин, критично аналізувати результати власних досліджень і результати інших дослідників у контексті усього комплексу сучасних знань щодо досліджуваної проблеми.

PH10. Аналізувати та оцінювати стан і перспективи розвитку міжнародних економічних відносин, зокрема, з урахуванням безпекоорієнтованого аспекту управління міжнародним бізнесом, на основі цілісного наукового уявлення про економічну єдність світу, ефективно застосовувати регуляторні механізми міжнародних економічних відносин на національному, регіональному та міжнародному рівнях в умовах сучасних процесів конвергенції і дивергенції.

PH12. Організовувати і здійснювати освітній процес у сфері міжнародних економічних відносин, його наукове, навчально-методичне та нормативне забезпечення, розробляти і викладати спеціальні навчальні дисципліни у закладах вищої освіти.

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Зміст навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1.

Методологічні основи наукового дослідження

Тема 1. Наука і наукове дослідження

Наука як спосіб пізнання світу. Функції науки. Класифікація наук. Проблема, гіпотеза. Поняття наукової теорії. Стандартна модель наукової теорії. Структура наукових теорій. Методологічні і евристичні принципи побудови теорій. Основні функції наукової теорії. Наукова парадигма. Знання і наука як спосіб пізнання світу. Уявлення про наукове пізнання. Наука і наукове дослідження, (пошукові, фундаментальні та прикладні). (емпіричні, теоретичні, виробничі), теорія,. Поняття. Операції з поняттями. Поняття наукової школи, нормальної науки, наукової революції.

Тема 2. Науковий метод. Методологія наукових досліджень

2.1. Науковий метод. Предмет методології науки. Етапи науково-дослідної роботи. Співвідношення мети і завдань дослідження. Основні елементи методології наукових досліджень. Постановка теми дослідження, проблема, мета й задачі дослідження. Актуальність теми. Функції гіпотези. . Наукова новизна. Практична значимість роботи, аналіз зацікавлених організацій та осіб. Структурна модель предметної області. Загальна характеристика методів науки. Класифікація методів наукового дослідження. Технологія наукового дослідження. Методика дослідження. Результати дослідження.

Тема 3. Емпіричні методи дослідження та Інструментарій обробки даних емпіричних досліджень

Основні поняття теорії вимірювань. Спостереження як метод пізнання. Експеримент як особлива форма наукового пізнання. Емпіричні методи дослідження. Загальні та спеціальні методи наукового дослідження. Характеристика і функції методів дослідження. Методи експертного оцінювання. Інструментарій обробки даних емпіричних досліджень.

Тема 4. Теоретичні методи досліджень

Принципи - інструменти пізнання. Абстрагування та ідеалізація. Методи аналізу, класифікації і побудови теорій. Теоретичні методи досліджень. Наукові закони, регулярність та випадковість.

Тема 5. Системний метод досліджень. Методологія дослідження складних систем

Системний метод. Системний підхід і системний аналіз. Самоорганізація систем и синергетика. Синергетичний аналіз складно організованих систем. Методологія дослідження складних систем.

Становлення системного метода досліджень. Специфіка системного метода та класифікація систем. Сучасні методи математичного опису складних систем (фазовий простір, теорія хаосу, аттрактори, фрактали).

Тема 6. Моделі та метод моделювання в наукових дослідженнях

Поняття моделі. Класифікація моделей. Якість моделей та її оцінка. Адекватність моделей. Істина і моделі. Динаміка моделей. Метод моделювання. Комп'ютерне моделювання.

Змістовий модуль 2

Технологія і організація наукового дослідження

Тема 7. Організація наукової діяльності та наукових досліджень

Наукова діяльність, її різновиди. Суб'єкти наукової діяльності. Форми організації наукової діяльності. Договір на наукову діяльність. Технологія наукових досліджень. Складання заявок на держбюджетну тему наукового дослідження. Планування наукового дослідження. Експертиза наукових доробок.

Тема 8. Інформаційне забезпечення наукових досліджень

Інформаційний простір науковця. Національна система науково-технічної інформації. Технологія роботи з інформаційними джерелами. Електронні ресурси. Теорія та практика динамічного читання й раціональної роботи з науковою літературою. Публікація результатів наукових досліджень. Наукометричні бази публікацій. Імпакт-фактор. Принципи і правила наукової доброчесності в наукових дослідженнях.

Тема 9. Проектні форми наукових досліджень

Форми фінансування науково-дослідницької діяльності. Методи проектного менеджменту при управлінні науковими дослідженнями. Складання заявок на гранти.

Тема 10. Технологія роботи над дисертацією. Презентація, захист та впровадження результатів наукових досліджень

Організація роботи над дисертацією. Система атестації наукових кадрів. Вибір теми дослідження. Складання плану дисертації. Основні вимоги до оформлення дисертацій. Розробка презентації наукового дослідження. Зміст та структура доповіді. Впровадження результатів закінчених наукових досліджень. Ефективність результатів наукових досліджень: критерії, розрахунок. Захист дисертації. Імплементация в програми навчальних дисциплін результатів наукових досліджень.

Тема 11. Технологія та психологія наукової творчості. Розвиток здібностей до наукової діяльності

Принципи системного мислення у науковій творчості. Прийоми активізації наукової творчості. Самоорганізація наукової праці. Здібності до наукової діяльності і їх розвиток. Фактори, що визначають рішення наукової задачі. Перешкоди творчого мислення. Дискусія як форма наукової комунікації. Стратегія і тактика полеміки. Способи аргументації в науковій дискусії.

Перелік практичних (семінарських) занять / завдань за навчальною дисципліною наведено в табл. 2

Таблиця 2

Перелік практичних (семінарських) занять / завдань

Назва теми та / або завдання	Зміст
Практичне заняття 1. Тема 1.	Методологічні і евристичні принципи побудови теорій. Поняття. Операції з поняттями.
Практичне заняття 2. Тема 2.	Постановка теми дослідження, проблема, мета й задачі дослідження. Актуальність теми. Функції гіпотези. Наукова новизна.
Практичне заняття 3. Тема 3.	Експеримент як особлива форма наукового пізнання. Емпіричні методи дослідження.
Практичне заняття 4. Тема 4.	Принципи науки. Методи аналізу, класифікації і побудови теорій. Теоретичні методи досліджень. Наукові закони, Презентації власних досліджень.
Практичне заняття 5. Тема 5.	Системний метод. Системний підхід і системний аналіз. Самоорганізація систем и синергетика. Презентації власних досліджень.
Практичне заняття 6. Тема 6.	Якість моделей та її оцінка. Адекватність моделей. Презентації власних досліджень.
Практичне заняття 7. Тема 7.	Договір на наукову діяльність. Складання заявок на держбюджетну тему наукового дослідження. Планування наукового дослідження. Експертиза наукових доробок. Презентації власних досліджень.
Практичне заняття 8. Тема 8.	Практика динамічного читання й раціональної роботи з науковою літературою. Публікація результатів наукових досліджень. Наукометричні бази публікацій.
Практичне заняття 9. Тема 9.	Форми фінансування науково-дослідницької діяльності. Методи проектного менеджменту при управлінні науковими дослідженнями.
Практичне заняття 10. Тема 9.	Складання заявок на гранти. Презентації власних досліджень.
Практичне заняття 11.	Організація роботи над дисертацією. Система атестації наукових кадрів. Вибір теми дослідження. Складання плану дисертації. Основні

Тема 10.	вимоги до оформлення дисертацій. Розробка презентації наукового дослідження.
Практичне заняття 12. Тема 11.	Принципи системного мислення у науковій творчості. Прийоми активізації наукової творчості.
Практичне заняття 13.	Захист ІНДЗ. Презентації власних досліджень.

Перелік самостійної роботи за навчальною дисципліною наведено в табл. 3.

Таблиця 3

Перелік самостійної роботи

Назва теми та / або завдання	Зміст
Самостійна робота 1. Тема 1.	Наукові парадигми економічної науки.
Самостійна робота 2. Тема 2	Понятійний апарат економічної науки. Класифікація економічних явищ і процесів
Самостійна робота 3. Тема 2	Розробка структурної моделі області власного дослідження. Розробка розділів ІНДЗ
Самостійна робота 4. Тема 2	Розробка робочих гіпотез дослідження
Самостійна робота 5. Тема 8	Огляд інформаційних джерел у відповідності з планом ІНДЗ
Самостійна робота 6. Тема 1	Розробка презентації фрагменту власного дослідження
Самостійна робота 7. Тема 8	Робота з базами PhD дисертацій. Розробка розділів ІНДЗ
Самостійна робота 8. Тема 9	Інструменти для роботи з інформацією в Інтернет
Самостійна робота 9	Оформлення ІНДЗ
Самостійна робота 10. Тема 10	Принципи і правила наукової доброчесності в наукових дослідженнях.
Самостійна робота 11. Тема 11	Аналіз сильних і слабких сторін власного творчого мислення. Розробка власних прийомів активізації наукової творчості.

Кількість годин лекційних, практичних (семінарських) та годин самостійної роботи наведено в робочому плані (технологічній карті) з навчальної дисципліни.

МЕТОДИ НАВЧАННЯ

У процесі викладання навчальної дисципліни для набуття визначених результатів навчання, активізації освітнього процесу передбачено застосування таких методів навчання, як:

Словесні (лекція Тем 1-4, 6-7, проблемна лекція (Тем 5,11)).

Наочні демонстрації (Теми 8,10).

Практичні заняття: доповіді з презентаціями за результатами власних досліджень (обговорення і мозковий штурм).

ФОРМИ ТА МЕТОДИ ОЦІНЮВАННЯ

Університет використовує 100 бальну накопичувальну систему оцінювання результатів навчання здобувачів вищої освіти.

Поточний контроль здійснюється під час проведення лекційних, та практичних занять і має на меті перевірку рівня підготовленості здобувача вищої освіти до виконання конкретної роботи і оцінюється сумою набраних балів:

– для дисциплін з формою семестрового контролю залік: максимальна сума – 100 балів; мінімальна сума – 60 балів.

Підсумковий контроль включає семестровий контроль та атестацію здобувача вищої освіти.

Підсумковий контроль проводиться у формі диференційованого заліку. Підсумкова оцінка за навчальною дисципліною визначається сумуванням всіх балів, отриманих під час поточного контролю.

Під час викладання навчальної дисципліни використовуються наступні контрольні заходи:

Поточний контроль:

захист завдань по темам (70 балів);

письмові контрольні роботи (10 балів);

індивідуальні навчально-дослідні завдання (20 балів).

Семестровий контроль: залік.

Більш детальну інформацію щодо системи оцінювання наведено в робочому плані (технологічній карті) з навчальної дисципліни.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна

1. Пушкар О. І. Методологія та організація наукових досліджень : навчальний посібник [Електронний ресурс] / О. І. Пушкар. – Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2020 – 886 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/23346>

2. Пушкар О.І. Методичні рекомендації до підготовки Індивідуального науково-дослідного завдання здобувачів ступеня доктора філософії 1 року підготовки. — Режим доступу : <https://pns.hneu.edu.ua/mod/folder/view.php?id=99531>

3. Пушкар О. І. Методологія та організація наукових досліджень: Сайт ПНС ХНЕУ ім. С. Кузнеця [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://pns.hneu.edu.ua/course/view.php?id=3899>

4. Порядок присудження ступеня доктора філософії. Документ 44-2022-п, чинний, поточна редакція — Редакція від 22.03.2022, підстава - [341-2022-п](#)

[Електронний ресурс]. – Редакція від 12.01.2022, підстава - 608-2021-п – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/44-2022-%D0%BF#Text>

Додаткова

5. Каламбет С.В. Методолія наукових досліджень: Навч. посіб. / С.В. Каламбет, С.І. Іванов, Ю.В. Півняк Ю.В. – Дн-вськ: Вид-во Маковецький, 2018. – 191 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://pgasa.dp.ua/wp-content/uploads/2017/10/3-1.pdf>

6. Вимоги до журналів, що рецензуються, розроблені видавництвом «Ельзевір» (Elsevier) відповідно до міжнародних етичних правил наукових публікацій. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.elsevier.com/about/publishing-guidelines/publishing-ethics>

7. Pushkar O. Development of an information model of personnel development in the process of training at the workplace / O. Pushkar, Ye. Hrabovskyi // Scientific Bulletin of Mukachevo State University. Series “Pedagogy and Psychology”. – 2023. - Vol. 9. - No. 3. – P. 63-71. – Режим доступу: <http://repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/30491>

8. Пушкар О. І. Концепція створення мультимедійних інструментів освітнього простору дуальної освіти / О. І. Пушкар // Поліграфія і видавнича справа. – Львів: УАД. 2023. - №1(85). - С.101-122. – Режим доступу: <http://repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/30490>

9. Lepeyko T. Process and competence E-learning organization: case of business education / T. Lepeyko, O. Pushkar, R. Karaszewsky // Адаптивне управління: теорія і практика. Електронне наукове фахове видання. Серія «Педагогіка». – Харків: УПА. – 2023. – Вип. 16 (31). – Режим доступу: <http://repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/30487>

10. Татаринцева Ю. Л. Управління процесами монетизації digital маркетингу в контексті забезпечення фінансового розвитку підприємства / Татаринцева Ю. Л., Пушкар О. І., Другова О. С. та ін. // Marketing and Digital Technologies. – 2022. - Vol. 6. - No 1. - P. 32-44. – Режим доступу: <http://repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/28385>

11. Pushkar O. Development of technology for creating an augmented reality application for business purposes / O. Pushkar, Y. Hrabovskyi, K. Szymczyk and other // Information Systems Development: Artificial Intelligence for Information Systems Development and Operations (ISD2022 Proceedings). - Cluj-Napoca, Romania: Babeş -Bolyai University. – 2022. – Режим доступу: <http://repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/28439>

Інформаційні ресурси

12. Баранова О. Авторські права в Інтернеті: що є об'єктом та як себе захистити [Електронний ресурс] / Баранова О. – Режим доступу : https://biz.ligazakon.net/news/203333_avtorsk-prava-v-nternet-shcho--obkto-m-ta-yak-sebe-zakhistiti.

13. Моделивання та прогнозування економічних процесів. Збірник конференції 2019 [Електронний ресурс] / – Режим доступу : <https://ecocyber.fmm.kpi.ua/wp-content/uploads/2022/06/mper2019.pdf> .
14. Элли Кристал Всесвіт як голограма [Електронний ресурс] / – Режим доступу: <http://www.crystalinks.com/holographic.html>